पेज-13-२९

PRINTED BOOK

THE VEDIC PATH

Quarterly Journal of Vedic, Indological
and Scientific Research
Gurukula Kangri Vishwavidyalaya,
HARDWAR

To,

If not delivered, please return to :

Dr. R. L. Varshney
Editor, Vedic Path
'Dreamland'
P. O. Gurukula Kangri-249 404
HARDWAR, U. P., INDiA.

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

नतं।५।१० वर्त्तिकार्द्धं ०।०३।० भुक्त।५।४० अस्य वर्गः
२४५।२६ द्वाभ्यां ११ भक्तः जातः समाख्यः २२।४३ न
तस्य १५।१० सार्द्धत्रयोदशाधिकानतः सार्द्धत्रयोदशे
न १३।३० हीनं १।४० इदं चतुर्भिर्गुणितं ६।४० अनेन स
माख्यः २१।६।३ अनेन हारो २३।२६ रहितः १।५३ अत
र्गुणेन १३।१९ भक्तः फलं समभिमतो हारः १।१४ मा
ख्यः १२०।१४ अभिमतहारेण भक्तः फलं भिरुक
कर्णः ९७।२९ अस्य वर्गः ९५०३ अर्क १२ वर्गः १४४
अनयोरन्तरम् ९३।५९ · अस्यासन्नवर्गमूलं ९६।१९ २४
०० अस्य मूलं जाता ९७ छाया १६।४४।३० अथ विलो
मविधिना नतसाधनम् ९६ छाया वर्गः ९३।५।० अ
र्क १२ वर्ग १४४ अनयोर्योगः ९५०।५ अस्य मूलं जातः
कर्णः ९७।२९ अनेन भक्तो माख्यः १२०।१४ फलं सम
भिमतो हारः १।२३ फलं कर्णेन १३।१९ गु० १६।२५ अ
नेन मध्यो हरः १३।३६ रहितः ११।६।११ द्विगुणः २३।२२
अथ वेदांकयराधिकः १९४ धिकः अथ कुस्थापिताः
२३।२।२२ अथ वेदांकभूमि १९४ रहितः ३८।२२ त्रिभि
र्भक्तः फलेन १२।४६ पृथक्स्थः २३।२।२२ युक्तः २४।५।
९ अस्य मूलं ५।४ अर्द्धं नाडी ३ रहितं जातकल्पितं
नतं ५।१० समाप्तोत्तरस्य पदमित्यस्योदाहरणम् वे
देदांकयराधिकः पृथग्गतो वेदांकभूमादिना युतोऽपम
कः ३८।२२ अस्यार्द्धं शेन ६।२२ पृथक्स्थः २३।२।२२ रहि
तः २२।५।५९ अस्य मूलं ५।१ अस्यार्द्धं नाडी ३ रहितं जातं
नतं ४।३१ कल्पितनतं ५।१० तुल्यं न जातं इति कारणा
द् गुणाभ्याज्यः इति पाठः युक्तः १० अथ क्रांतिसाधनमाह
सुः खवेदा निखवार्द्धयो वरकृताः शेलाग्नयो व्योमनयस्त्रिंश
तितत्ष्टीनवादिनियपस्तेः सायनांशग्रहात् बाहुंशाभ्र
कुभागसंख्यकयुतिः शेषैर्व्यचाता हृशा त्रादिग्विहृताल्लवा
दिरपमस्तद्दिक् स्वगोलाद्भवेत् ११ खवाहुयदस्यादिना

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

१३ नवखंडानिस्युः यथा४०।४०।३८।३४।३०।२५।१८।[illegible]

४०	०१	४०
४०	०२	८०
३८	०३	११८
३४	०४	१५२
३०	०५	१८२
२५	०६	२०६
१८	०७	२२४
१२	०८	२३६
०४	०९	२४०
खं	ति	योगः

१२।४।सूर्य्यः।१।५।५२।४१ अयनांशाः
२४।२।४२ दशभिर्भक्तः फलम् ५ गत
खंडानि शेषं४।२।४१ षष्ठखंडेकेन २५
गुणितं १०१।७।५ दशभिर्भक्ते फलम्
१०।६।४२ अथ नेन गतखंडयुतिः१८१
युक्ता १९१।६।४२ दशभक्ता जाता त्वां
दिक्रांतिः१९।६।४० सायनसूर्य्यस्योत्त
रगोलत्वा जाता उत्तरा॥ अथ प्रकारांत
रेणाक्रांतिसाधनमाह चत्वारिंशदशी
तिरद्रिकुभुवः के देदवोभूयतिभ्रूहस्वो.........जिनाब्धि
नौगविकृतिस्वाख्येक्षिनः सायनात् खेटा४०।८०।
११८।१५२।१८२।२०६।२२४।२३६।२४० खेटात् दोर्हत्वा
दिग्लवाप्तमगतांको मेन हृनागतांकोघा.....कुलब्ध
हीनयुग्मयदिग्ग्राद्दशाप्तविधियुग्दशहृतो शाद्या
पमः स्यात्स्यात्तद्दिक् अस्योदाहरणम् सायनसूर्य्य
स्यभुजांशाः५४।२।४१ दशभक्तः फलं५ एतत्प्रमितगा
ताकाः १८२ अनेनाब्धाकोरहितः ~~फलम्~~ एतत्प्रमित
~~गतांकाः~~२५ अनेन शेषम् ४।२।४१ गुणितं१०१।७।
५ दशभिर्भक्तं १०।१०।६।४२ अनेन गतांको युक्तः१९१।६।
४२ दशहृतोंशाद्यपमः सा च १९।६।४०।१२ अथ त्वत्र
वार्षिक स्वक्रांतिसाधनमाह षट्षष्टिर्बुदयिहकुभि
रहैः६।६।५।४।२।१ खेटभुजांशदिनांशमितैक्यं शेषहते
व्यदिनांशयुतं वा स्यादपमः स्वस्वसंज्ञवहत्वे १३ सूर्य्य
स्य भुजांशाः५४।२।४१ पंचदशभिर्भक्ते फलं३ एतत्प्र
मितगतखंडयोगः१८।एषां४ शेषम्९।२।४१ गुणितं३६।
१०।४४ पंचदशभिर्भक्ते फलम् २।२४।४२ अनेन ग
तखंडयुतिः१८ युक्ताः अंशाद्यपमो जातः १९।२४।४२
स्वखेन संज्ञवहृतिः व्यवहारः तदर्थस्यादिति१३ अथ
क्रांतिभागेभ्यो विलोमविधिना भुजभागानाहयनमा
ह ततोदलानि शोधयेत्तिथिध्रुशेषमैक्यहृते तिथिघ्न

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

शेषमैष्यद्युतिथिघ्नभुक्तसंख्यया युतं भवन्ति दोर्लवाः १४ लब्
ब्धखंडकैः साधिता क्रांतिः १९।२४।४३ अस्याः प्रथमखंडे द्दशो
धितं शेषं १।२४।४३ शेषाद्द्वितीयखंडे १६ शेषं ०।२४।४३ फल
६।२।४१ भुक्तखंडसंख्या ३ तिथिघ्ना ४५ अनयाल्लब्धं युतं जा
तं सूर्यभुजभागाः ५४।२।४२ अथ सूर्य विना स्वयुक्तिं दर्श
नार्थं दिनार्द्धात् स्थूलक्रान्तिसाधनमाह द्युदलतिथिवि
योगस्तद्दिनाद्यश्चरं स्याद्दयनिजगजभागोपेतमदस्त्र(
भागं दिनकृदनभागास्तत्वलिप्तायुताः स्युर्द्युदलतकृ शत्र(
युतेते क्रमाद्याम्यसौम्याः दिनार्द्धे १६।२३ तिथयः १५ अ
नयोरन्तरम् १।२३ षष्टिघ्नं जातं पलात्मकं चरं ८३ दस्र
कोयेन गजभागेन १।३।३० युतं ०।४।३।३० अदस्रभाया
५।४५ मर्कांशस्तवर्णांकितभाज्यः ३०८६५० भाजको २००००
भाजनाल्लब्धं भागाः १८।११।४४ एते पंचविंशति २५ कलाभिर्यु
क्ता जाताः सूर्यस्य क्रांतिभागाः १८।३६।४४ द्युदलतकृ शरयुतेते क्र
माद्याम्यसौम्या भवंति तद्यथा पंचदशघटिकाभ्यो दिनार्द्धे न्यू
ने सति दक्षिणाः अधिके उत्तरा ज्ञेया एते क्रांतिभागाः द्युदलस्य पं
चदशभ्योधिकत्वादुत्तरा जाताः १५ अथ खंडकैर्विना क्रांतिसा
धनमाह सायनखेटभुजांशा दशांशेन चूर्ण्य तिस्र, तत्ते द्विन
गाप्ताल्लब्धवियुक्सदन्ताब्धि हृतोर्द्धी स्यादपमो निजगोलक
कुभः १६ सायनसूर्यस्य भुजांशाः ५४।०।२।४१ एषां दशांशाः
५।२४।१६ अनेन घतिः १८ रहितः १२।३५।४४ इयं दशांशेन गुणि
ता ६८।०४।१९ इयं द्विस्याद् ६८।४।१९ द्विनगैर्भक्ता ०२ फलम् ०।५६।
४३ अनेन सदन्ताब्धि ४।३०। रहिता ३।३३।१७ अनेन पृथक्स्थो
भक्तः फलम् भागाद्यपमः उत्तरः १९।८।५९ यत्रकुत्रापि ग्रहस्य
क्रांतिसाधने पृथक्प्रकारेणैव कार्यं अथ नतांश परास्य साध
नमाह क्रांत्यल्लज संस्कृतिर्नतांशा मध्याखेग हृताः पृथक्स्व
निघ्नाः युक्तास्तेपंथगाः स्थिता पमामाः शाक्रदमापतिता भवेत्परमस्यः
अथ एकदिशियोगः भिन्नदिशि अंतरमिति ज्ञेया क्रांतिरु
त्तरा १९।०८।५० अदांशा दक्षिणाः २५।२६।४२ अनयोर्भि
न्नदित्वादंतरे जाता नतांशाः दक्षिणाः ६।२९।०२ एतेमध्या
ह्न०जाः स्युस्तेन नतांशाः ६।२९।०२ षड्भक्ताः फलं १ भुज २० पृथ

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

कू।२।३।२० अस्य वर्गः २।७।५। अयं पूर्वकोट्या युक्तः २।१०।१
द्वाभ्यां २ भक्तः १।५।५ अनेन शंकुदला ११४ रहितो जातः प
राख्यः ११२।५४।५५ अथ उन्नतांशपराख्यसाधनमाह क्रो
त्यादजेति क्रोत्यदलजसंस्कारेण जातान्नतांशाद्दक्षिणा ३
२०।०२ नतांशैर्हीनान् भवंति ९० जाता उन्नतांशाः ६६।
३९।५८ एते दिनार्द्धजाः स्युः ततः उन्नतांशेभ्यः ये क्रांत्ये
शात्तच्चुखंडकैः संपराख्या ६३।३९।५८ अस्माद्धनुर्ध्रुवखं
डकैः साधिता क्रांतिः २३।३४।३९ अस्य पराख्य इति संज्ञा
अथ नतासु यंत्रभागानाह घटीदलयुतं नततिथिगुणं दि
नार्द्धहृतं कृतीकृतमिंद्वे पराभिहृतम् अिस्त्रद्रोहृतं ११४
गजाभ्यां कृतं यमाहतपरोनितं तत्पदं दस्त्रभमनिलोनि
तं स्युरिति यंत्रभागा नताः नतघ ३ घटीदलं ३० युतघ ३३
तिथिगुणा ९९५ दिनार्द्धेन १६।३३ भक्तं फलं ३।५९।११
वर्गीकृतं ३५।१४।२६ पराख्येन ११२।५४।५५ गुणितं ३९९८
११४९ अिस्त्रद्रोहृतं ३४।५४।१८ गजाकृति २२८ युतं २६३।
४।१८ द्विगुणितपराख्येन २२५।४९।५० रहितं ३७।१४।२८ अ
स्य मूलं लब्धा ६।५।२० रसाब्धे ३६।३२। अनयोरूनितं नता यंत्र
भागाः स्युः ३३।३२।०० यत्र नतसंज्ञे ययस्तु नताशात्साधि
तो यः पराख्यः स ग्राह्यः अथ यंत्रभागेभ्यः विलोमवि
धिना नतसाधनमाह सरामनतभागकाग्स्संहृताः पु
लेवर्गितं द्विरनिघ्नपरयुग् गजाकृतिवियुग् युगेशा
११४ हृतं पराहृतमतः पदं दिनदलघ्नमहेंदुहृतं यदाप्तमूनमव
नतं भवेद्द्विरहितं स्वरामैः पलैः अत्र भागाः ३३।३२।००। त्रिभि
र्युक्ताः ३६।३२।० अद्रिभिर्भक्तः फलम् ६।०५।२० अस्य वर्गः ३७।
४।२८ द्विगुणितपराख्येन २२५।४९।५० युक्तः २६३।५४।१८
गजाकृतिभिः २२८ रहितः ३५।५४।१८ युगेशा ११४ भिर्गुणित
३९९१।१०।१२ पराख्येन ११२।५४।५५ भक्तः फलम् ३५।३४।
२५ अस्य मूलम् ५।५६।१० दिनार्द्धेन १६।३३ गुणितं ९८।४३।३३
पंचदशभक्ते फलं ६।३३ स्वरामैः ३० पलैः रहितं जातं घटिका
दिननतघ ३ अथ प्रकारांतरेण उन्नतादिष्टकर्णसाधनमाह श्री

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

नवतिगुणितमिष्टमुन्नतमिति इष्टकाले उन्नतं १०।३। नव
त्या ९० गुणिता ९२४५।० दिनार्द्धेन १६।३३ भक्तं फलं भागाः ५८।
५।५८ अस्माद्धनुखंडकैः साधिता क्रांतिः २०।१३।३५ कथि
तपद २३।३४।३९ अनेन गुणिता क्रांतिः ४७०८६।५३।१५ अनेन
रविनवघ्न ९६।१२ भक्ता फलमंगुलाद्यः कर्णः १४।२६ अथवि
लोमविधिना इष्टकर्णादुन्नतघटीसाधनमाह तद्गुणे
तद्गुणेन वरसा ९६।१२ कर्णेन भक्ताः फलं ४७०।१४।१७ व
राख्येन २३।३४।३५ भक्तं फलं सवर्णितिभाज्यभाजकौ १८।
५८।५४।३९ भाजनाद्धनुव्यक्रांतिः २०।२४।२८ अस्मात्ततो द्युला
निशोधयेदित्यादिना जाता भुजांशाः ५८।९।१५ एते दिनार्द्धेन
गुणिता ९।४५।५४ नवति ९० हृता फलं इष्टोन्नतं १०।३० अथ
इष्टोन्नतकालात् यंत्रयोन्नतांशानयनमाह खांकेति
उन्नतो घटिका १०।३० खांकघ्ना ४५।० दिनार्द्धेन
भक्ता १६।३३ भक्ता फलं भागाः ५८।५।५८ अस्माद्धनुखं
डकै भागाः २०।१३।३५ परा ख्येन २३।३५।३९ गुणिता ४७०८६।५३।
१५ सिद्धांशाः २१।५२।१३ अतस्ततो द्युलानिशोधयेदित्यादि
ना जाता भुजांशाः ५५।४५।४८ एते यंत्रजोन्नतांशाः अथे
ष्टयंत्रजोन्नतांशज्ञाने सति उन्नतकालमाह अभिम
तेति अभिमतयंत्रलवाः ५५।४५।४८ लवधनुखंडकैः क्रां
तिः २१।५२।१३ जिन २४ निघ्ना ४७०८६।५३।१५ परा ख्येन २३।
३४।३९ भक्ताः फलं २०।१३।३५ अस्माद्भुजांशाः ५८।५।
५८ दिनार्द्धेन गुणिताः ९४५ खनवो ९० हृताः लब्धं पूर्वक फ
पाले जातागतघटिकाः १०।३० अथ यंत्रजोन्नतांशादि
ष्टकर्णानयनमथ यंत्रजोन्नतांशसाधनमाह यंत्रलवात्थे
ति यंत्रलवाः ५५।४५।४८ लवधनुखंडकैः क्रांतिः अंगु
लादिरिष्टकर्णः १४।२९।३८ इष्टकर्णेन १४।२९।३८ वह्नि
भदस्राः २८८ भक्ताः फलं लवाः २१।५२।१३ अनेन व
ह्निभदस्राः २८८ भक्ताः फलं अंगुलादिरिष्टकर्णः १४।
२९।३८ इष्टकर्णेन १४।२९।३८ वह्निभदस्राः २८८ भक्ताः
फलं जाताः अपमः २१।५२।१३ अतस्ततो द्युलानि शोधयेदि
त्यादिना भुजांशाः जाता यंत्रजोन्नतलवाः ५५।४५।४८
अथ नलिकाबंधनादिकुंडमंडपादि विधौ दिक्साधन

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

१५ माह वृत्तेसमेति जलादिनासमाकृतायांभुवि कृते वृ
त्ते तत्र केंद्रस्य शंकोर्द्वादशांगुलस्य छायाग्रं यत्र दत्ते
शाद्भूपालैर्विशतितत्रचिह्नंकार्य्यं अपरापश्चिमदिक्स्या
त् अपरह्णे यत्र वृत्ते अर्थात निर्गच्छति सा पूर्वा दिग्भव
ति ताभ्यां पूर्वापरचिह्नाभ्यां रेखा तिमेरूदक्चयाभ्यां
भवति पूर्वाचिह्नात् परादिक् चिह्नपर्यंतं वृत्तं कार्यं प
श्चिमचिह्नात् पूर्वचिह्नपर्यंतं दत्तं कार्यं एवं कृते सति
मत्स्याकारो दर्शितमत्स्यमुखपुच्छगता रज्जुः दक्षिणो
त्तरभवतीत्यर्थः अथ प्रकारांतरेणानिहृतिः भाकर्णे
ष्टछाययोः कर्णेन निघ्नो गुणितानभोदोर्ज्याभिः ३५०
आप्ताभक्ताः फलंविदिक् सायनसूर्यादिक अग्र
लादिकः भुजः स्यात् सभुजः यमदिशि याम्यदक्षिणया
दिग्गुणफलभूयासंस्कृतः एकदिशि योगः भिन्नदि
शि अंतरं कार्यमित्यर्थः शेषदिग्भुजः स्यात् असमे
स्फुटः स्यात् सभुजः केंद्रमौल्यवृत्तो पूर्णगुणवत्
संपूर्णज्यावत् भागाग्रात् देयः एतदुक्तं भवति समभू
वि केंद्रे अभीष्ट छायापरिमितेन सूत्रेण वृत्तं कार्यं त
स्मिन्वृत्ते शंकुं निवेश्य तस्य शंकोः छायाग्रं यत्र वृ
त्ते संगतितत्र चिह्नं कार्यं छायाग्रे चिह्नं कार्यं तस्माच्चिह्ना
त्सभुजः याम्ये चेत्तदा याम्यपूर्णगुणवत् पूर्णाचतुर्देयः
उत्तरश्चेत्तदा भुजपरिमितेरंगुलैः छायाग्रात् पूर्ववृत्ते दे उत्तर
यः एवंकृतेसति यो भुजो भवति सा याम्योदक् दक्षिणो
त्तरा ज्ञेया भुजाद्वै केंद्रमिलित रज्जुः पूर्वापरा स्यादि
त्यर्थः अस्योदाहरणम् सूर्यः १।५।४२।३८ गतिः ५७।
३९ सूर्योदयादिष्टघटः कालः १०।३० चालितसूर्यः
१।५।५२।४१ अस्मात्स्फुटः स्वदेशनीत्यादिनासाधिताक्रांतिः
भागाद्या उत्तरा १९।६।४० अत्र कर्णः १३।१९ अनयोः सह
तिः २५।४।२९।४६ सायनसूर्यस्य उत्तरगोलत्वात् उत्तरः
दक्षिणयाभयाह्निगुणितया ११।३० संस्कृतः भिन्नदिक्त्वा
दंतरं जातः स्पष्टाभुजः दक्षिणः १।२ अथ प्रकारांतरेण
दिक्साधनमाह द्युमानेति दिनमानं ३३।६ स्वगुणः
३० अनयोरंतरेण ३।६ शिवः ११ गुणः ३४।६ दिनमानस्य श्री

त्रिंशद्भोमानाधिकत्वादुत्तरं यंत्रभागाउत्तर ५५।४५।४८
तेषां यंत्रभागानामपमकार्य्यः सत्र अनुदक् दक्षिण
इत्यर्थः यंत्रभागानां ५५।४५।४८ लघुखंडकैः क्रां
तिर्दक्षिणा २१।५२।१३ उभयोः संस्कृतिर्भिन्नदि[illegible]
[illegible]क्त्वात् अंतरं ३४।२३।४७ अपूर्ण निर्गुणितं ११२
५०।१६ नवति ९० यंत्रभागाः ५५।४५।४८ अनयोर
३४।१३।१२ अस्य लघुखंडकैः क्रांतिः १३।२४।४४ अ
नेन वसुघ्नी भक्ताः फलं ८।२९।४९ अस्मात्ततो दलत्र
निशोध्य पेदित्यादिना साधिता भुजांशाः जातादिगं
शाः २१।१३ आह्यादिगंशेभ्यो दिक्साधनमाह सम
भुवीति समभुवि जलवत्समीकृतायां भौलुरीयं यं
त्रे निहिते स्थापिते सति पूर्वोक्तदिगंशकात् दिति जा
ने विगणय्य तेषां विभूं तद्देव केंद्रं तस्मिन् अवलत्र
स्य विभागया अथ केंद्रस्थिताया इष्टोकामाः छा
यायथास्पृशति तथा यंत्रे स्थापिते सति अन्यय
त्र दिशः स्युः एवं स्थापिते यंत्रे पूर्वापरा स्यात् तस्मा
द्याम्योत्तरे भवतः अथ नृपसभायां स्वकौशल्य
दर्शनार्थं नलकावेधनार्थं भुजस्थापनमाह क्रां
तिपेति यस्य ग्रहस्य नलकावेधः क्रियते स ग्रहः
वक्ष्यमाणदृक्कर्मसंस्कृतः कार्यः तस्य वक्ष्यमाण
संस्कृता क्रांतिः कार्य्या सा इष्टकर्णेन गुणपाता तदु
क्तं भवति ग्रहस्य छायाधिकारोक्तेत्याग् दृष्टिकर्म
खेचरेत्यादिना ग्रहस्य दिनगतः कालो भवति जि
नाक्षो द्वाभाइत्यादिना उन्नतपरः कार्य्यः ग्रहद्यु
जाताद्विपुक्तास्फुट चरादिनमान साध्यग्रहस्य।
स्फुटाक्रांतिरुक्तवत् २६ क्रांत्पदत्मसंस्कृतिः इत्या
दिना उन्नतः कार्य्यः ग्रहः द्युयातः द्युयुक्तवद्यातः

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

शेषः इत्यादिनोन्नतं कार्य्यं तस्मादुक्तं नता नवति
१६ घ्नाणितमिषामुन्नतमित्यादिनाइष्टकर्णः साध्यः एवंति
ह्येष्टकर्णेनस्फुटक्रांतिर्गणनीया अस्योदाहरणम्
संवत् १६६९ शाकः १५३४ वैशाखशुदि १५ सोमेसूर्योद
याद्गतघट्यः ५७ भौमस्पनलिकावेधयोः क्रियते ग्र
हानीतौ प्रातर्मार्य्ये रविः ११४।३।४२ गतिः ५९।८
भौमः ९।२९।५५।१३ गतिः ३१।२६ इष्टघटीभिः ५७ चा
लितो रविः १।५।९।५२ भौमः १५।०७।२५।०४ अथास्य
स्फुटीकरणं रवेर्मंदकेंद्रम् १।१३।५०।०८ मंदफलम्
धनम् १।२८।५५ संस्कृतो रविः १।०६।३८।४७ चरसंस्कर
णम् संस्कृतो स्पष्टोऽर्कः १।०६।३७।१२ भौमस्य शीघ्र
केंद्रम् ३।४।४४ शीघ्रफलार्द्धं धनम् ६।५२।५८ अथ मं
दफलसंस्कृतो भौमः १०।१७।१५।१२ मंदकेंद्रम् ५।१२।४।
५८ मंदफलं धनं ३।१९।४५ स्पष्टो भौमः ११।१६।३७।२९
अथ दृक्कर्मसायनम् उन्नकुदित्यादित्यादिनाक
र्णः १५।४८।४० मंदस्पष्टखगादित्यादिना क्रांतिर्दक्षिणा
२३।४४।५९ अंगुलाद्यंशाः दक्षिणाः ३।४।४।०३ त्र्याक्रिमे
णवर्जितेत्यादिना राशित्रयरहितात् भौमात् ८।३७।२९
क्रांतिर्दक्षिणा २५।२६।४२ अनयोः संस्कारे जाता नतां
शाः दक्षिणाः ४९।४।११ अष्टेशैला बडित्यादिना दृक्कर्म
कलाः धनम् ११८।४४ संस्कृतो भौमः ११।१८।३६।१३ अ
स्मात्क्रांतिर्दक्षिणा १।१७।३० शरसंस्कृता जाताः स्पष्टाः
क्रांतिर्दक्षिणा ३।०।३३ इष्टघटी ५७ दिनमान ३३।१० र
विभोग्यकालः ५९ लग्नं ०।१५।२३।२७ तनुभुजः ३०
दृक्कर्मदत्तभौमात्स्वरं दक्षिणं द्विजिनाप्तोद्वाभ इत्यादि
नाफलम् ८ दक्षिणं स्पष्टचरं दक्षिणं ४ दिनमानम् २९
३२ स्पष्टक्रांते रक्तक्रांत्यपि त्वज संस्कृतिरित्यादिना न १६
तांशाः २८।२८।१५ उन्नतांशाः ६१।०१।३१।४५ अस्मात्वरा
स्व्यः २१।१२।१४ ग्रहद्युयातात् ४२९ उक्तवज्जातः शेषः

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

९

इत्यादिनाउन्नतं ४।२९ अस्मान्नवतिः ९० शुद्धा नतमिष्टमुन्न
तं इत्यादिना इष्टकर्णः साध्यते उन्नतं ४।२९ नवत्या ९० शुद्धा
तं ४।३१।३० द्विनाहृतेन ५४।४६।अनेन फलं भागाः २५।२९।३० अ
स्याः कोटिः १०४।२।३६ परावधेन २॥२।४ गुणिता २२५।५।३
अनेन रविनवचंद्र ९१२ भक्ताः फलं इष्टकर्णः ६३।१९ निघ्नो
।२२६।१६।४९ स्वस्वोद्दे ७०० हृतो जातो भुजः ११४५। कोते दक्षि
णावात् दक्षिणा अस्तो भुजः दक्षिणा लभ्या ५।४५।संस्का
रतः जातः स्पष्टो भुजः ७।३० तस्य भुजस्य वर्गः कार्यः
इष्टकर्णात्कर्णार्कवर्गविवरात्पदमित्यादिना इष्टछा
या कार्या अस्य वर्गः तयोर्वर्गयोरंतरान्मूलं पदं कोटिः स
स्यात् भुजवर्गः ५६।१५ इष्टकर्णः ३०।३६ अस्य वर्गः ९३६
।१ अर्कः १२ वर्गः १४४ अनयोरंतरान्मूलं जाता इष्टछाया
२७।२८ छायावर्गः ७५२।८ भुजवर्गछायावर्गयोरंतरं ७
९५।५३ अस्य मूलं जाता कोटिः २६।५६। अथ नलिकाबं
धनमाह ज्ञात्वेति आशादिशः ज्ञात्वा जलवत्समीकृ
तभूमौ मदिक्साधनं कृत्वा तत्रेष्टकालीनछायास्याद्दृ
नष्टं तं कृत्वादिक तत्र चिह्नानि कार्याणि ततो विदोर्वृत्तमध्यात् प
रकपालखेचरे पश्चिमकपाले स्थग्रहे परमुखां पश्चिमाभि
मुखां कोटिं न्यसेत् प्राक्खेचरे पूर्वकपाले स्थे ग्रहे प्राङ्मु
खां कोटिं न्यसेत् कोटग्रतः स्वदिशि ज्यावान् भुजं न्य
सेत् भुजकोट्योर्मध्ये तिर्यक् प्रभां छायां न्यसेत् सैव क
र्णः एवं जातस्य सदेत्रे विदसभागे ग्रागेकुम स्तगतस्त्रेन
ले स्वखगं विलोकयेत् एतदुक्तं भवति छायाग्रेहादशा
गुलः शंकुः स्थाप्यः तस्य मस्तगः तस्मिन् विंदो वृत्तमध्या
त्तस्त्रे पश्चिरुयाभ्यां स्थिरीकृते तत्रगतनलेन नलिका।
यां यत्कालीनं भुजादिकृते तत्र चटोध्रुमूलस्य दृष्ट्वा खे
आकाशे खगं ग्रहं विलोकयेत् इत्यर्थः सप्तग्रहेदर्शन
र्थं नलिकानिवेशमाह केइति विदुस्थ— न राग्रभागक

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

गतेस्तत्रैव खगं विलोकयेत् तद्यथा अभीष्टे देशे शंकुः स्था
१० प्यः तच्छंक्वग्रात्सूत्रं छायाग्रपर्यंतं समयोनपेत तत्रैव नलः स्था
प्यः ततः छायाग्रस्थाने जलपूर्णं पात्रं स्थाप्यः तत्र जलम
ध्येऽथो दृष्टान्तलग्रहं विलोक्य अत्रेदं सर्वं दिक्साधनं न
लिकानिवेशादिकृत्वा ततः तस्मिन्नेव काले विलोक्य
मिति तद्दंयथोक्तं विलोक्य चार्य सुजनस्य नपरस्परं अना
यदर्शयेत् उक्तंच सिद्धांतशिरोमणौ दर्शयेद्दिविकांते
हनेद्दृसिंयुचर दर्शनयोग्य — पूर्वमेवरच ज्ययथोक्तं
जनाय सुजनस्य नपस्य इति श्रीदैवज्ञालमजविरचिता
यां दैवज्ञविरचितायां ग्रहलाघवस्य व्याख्यानादिच्छायायंत्र
भागदिक्साधननलिकादिवधापिकारस्योदाहृतिः स
माप्ता ॥ अथ चंद्रग्रहणाधिकारस्योदाहरणमाह त
त्र ग्रहणांतत्कालिकीकरणमाह गतगम्येति यस्मिन्दि
वसे ग्रहसाधनं कृतं तस्माद्दिवसाद्गतगम्या ये दिवसास्ते
राहुताडिताः स्वस्वभुक्तिस्तत्र कशालवरसे षष्ट्या
आप्ताल्लब्धाये अंशाद्यैर्वियुक् युक्तः ग्रहः कार्यः गता
श्चेद्दिवसास्तदा रहितः कार्य इत्यर्थः स ग्रहः तत्कालभ
वः तद्दिनजो ग्रहः स्यात् गतगम्यघटीघ्नाः गतैः शका
शाल्वरसे लब्ध कलाभिरूनयुक्तो ग्रहः कार्यः स तत्का
लिकः स्यादित्यर्थः अत्र गणितावान्विशेषः यदि चंद्रस
र्यग्रहणपौर्णिमा तथा अमावस्या पंचांगे यावत् घटीः
परिमिता स्मिताभिर्घटीभिर्मध्यमा रविचंद्रोच्चराहवस्सा
ध्या ततः रविचंद्रमंदनंतरं स्पष्टीकरणं कार्यानल
स्पष्टग्रहाः कार्याः स्युः ततः रविचंद्राभ्यां तिथ्यर्धघटिकासा
ध्याताः पंचांगस्थघटिमध्ये युक्ताः रहिता कार्या तद्य
यदागतास्ति तिथिचतुर्दश १४ एकोनत्रिंशका २९ अयया
दि तदावर्तमानपूर्णिमास्या अमावस्या या वा गतघच
टिकाः संसाध्या ताः पंचांगस्थघटिकामध्ये युक्ताः का,

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

र्य्याः तत्पर्वांतकालो भवति यदागततिथिपंचदशा १५
त्रिंशद्भ्यामाधिकास्तिर् ३० तदा वर्त्तमानप्रतिपत्तिथेर्गतघटि
काः संसाध्यताः ये चांगस्य घटिका मध्ये रहिताः कार्य्याः
सः पर्वांतकालो भवति एवं यागतगम्याघटिकाः आ
गता ताभिः सूर्यचंद्रराहव चाल्याः ते पर्वांतकालि
नो भवंति अस्योदाहरणम् संवत् १६७७ शाके १५४२
मार्गशीर्षशुक्ल १५ बुधे घटी ३८।११ रोहिणी घटी ५१।८
साध्यः घटी १०।३६ तद्दिने चंद्रपर्वसाधनार्थं अहर्गणे
३: १०० चक्रम् अधिमासः ऊनाहाः १० सैकेऽहर्गणः
६३६ अस्मात्साधितः प्रातर्मध्यमः सूर्यः ८।०।१५९
चंद्रः २।२५।१९५८ चंद्रोच्चं १०।३।३८।०५ राहुः ७।२५।२५।
२८ एतत्तिथिघटिभिः ३८।११ चालितो रविः ८।०।४६।३५
चंद्रः २।२।३।४३।०४ चंद्रोच्चं १०।३।४१।२० राहुः ७।२५।३३।
२६ अथ स्पष्टीकरणं रवेर्मंदकेंद्रं जातं ६।१८।२३।२४
अस्मान्मंदफलमृणं ०।३।९।०४ अनेन संस्कृतो जातः
सूर्यः ८।०।०।३२ अयनांशाः १५।१८ अ
स्माद्भुजः यते ११४ अनेन संस्कृतो जातो
स्पष्टोऽर्कः ८।०।०।०९।२६ गतिफलं यने
२।३ जाता स्पष्टा गतिः ६।११ अत अस्य भु
जसंस्कारदेशांतरैः संस्कृतः जातः फलत्रयसंस्कृतश्चं
द्रः २।३।५६।१८ चंद्रमंदकेंद्रं जातं ७।२९।४५।०२ चंद्र
मंदफलं जातं ऋणं ४।२०।१२ अनेन संस्कृतः फल
त्रयसंस्कृतश्चंद्रः २।३।५६।१८ जातः स्पष्टचंद्रः ११२९।
३६।०६ चंद्रगतिफलं यनं ३६।१५। स्पष्टा गतिः ८२३।५०
अतो विरविंदुभ्यां जातं [illegible]तिथिः १४ ऐष्य घटी लब्धा
२।३७ आभिः यं चांगस्य घटिकाः ३८।११ युता जातः
पर्वांतकालः ४०।४८ ऐष्य घटीभिः २।३७ चालिता जा
ता पर्वांतकालिकाः सूर्याद्याः रविः ८।०।०।१२।६।६।१।
चंद्रः २।०।१२।११८।२३।५० राहुः ७।२८।२३।१९।३।११ अ
थ ग्रहणसंभवस्थाने शरसाधने साह भो एवं पर्वांते वि
राहुकेंद्राद्बाहोरिंद्रल्पांशाः संभव भो ग्रहणस्य तेंशानिघ्नाः शो

सू	चं	रा	[illegible]
८	२	२	१
१२	१२	२२	४८
६	६	६	४८
६	५२	३	[illegible]
११	५	११	[illegible]

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

करैः शेलभक्ता अयनांशाः स्यात्स्वयंक्रमं स्फुटादिः २
अर्थः एवं पूर्वोक्तप्रकारेण चालितौ चंद्रसूर्यौ कौ प
१८ र्वांते येऽन्त्ये मानेन इराशिपिंतर अंशाकलासमौ भवतः
अमाते च सूर्यग्रहणे राश्यंशकलासमौ भवतः
उक्तं च सिद्धांतशिरोमणौ पूर्णांतकाले सुसमौ लवा
द्यैर्दर्शांतकाले व्ययवेगृहाद्यैरिति अत्र पर्वशब्दः पौ
र्णिमामावस्यावाचीज्ञेयः तत्र विराहुर्द्रुकं वा हो स्वेदाःका
र्या तत्र विराहुर्कः अर्कोऽथ चोयितेत्यर्थः तस्य भुजः
कार्यः भुजस्यांशाः कार्याः तेंशाश्चेद्विंशा १४ स्याः चे
चतुर्दशेभ्योल्पाः तदा ग्रहणं भविष्यतीति निश्चयः चेद्ग्र
हणे सूर्यग्रहणे उत्तरगोले भुजांशाः इन्द्राल्पा शाङ्कु
दक्षिणगोले भ्योन्यूनास्तदार्कग्रहणं भविष्यतीति ज्ञा
तव्यमित्यग्रे वक्ष्यति तेंशाः शंकरैः ११ रेकादशभिर्निघ्ना
गुणिताः कार्याः तत स्तेभ्यो शैलभक्ता नंपकलानं स्फुटादिः
शरः व्याच्याः व्ययगांशा विराहूर्कः यस्मिन्गोलेव तीत
तद्दिक्त्वकांशात शरदिशा ज्ञेया अस्योदाहरणम् तत्र
पर्वांतकालिको रविः ८।००।१२।०६ अयं राहुना ०।२८।२३।१८
रहितो जातो विराहुर्कः ०।१।४४।४८ अस्य भुजांशा जाताः १।४४।
४८ अत्र भुजांशाश्चतुर्दशेभ्यो न्यूनास्तदात्र ग्रहणस्य संभ
वत्वं अतः शरस्साधनेन ते विराहुर्कस्य भुजांशाः १।४४।४८
एते शंकरैः शंकरैः ११ गुणिता जाता १९।१२।४८ एतेभ्यः स
प्त भक्तालब्धफलं जातो विराहुर्कस्य उत्तरगोलत्वात् शरः उत्तरः
२।५० अथ प्रकारांतरेण रविचंद्रराहूनां बिंबसाधनमाह
व्यामुशरपप गतो बं शोदिक् १० अब्ध युग्भवे इपुरु गा
रव्यशीतरुचो बिंबभुक्ति युगाब्ध ७४ भाजिता तदपि
हिमगोर्बिंबं त्रि ३ निघ्नो नेश ११ लवाप्तिं तद्विवस्त
भवति द्वाभावबिंबके लांगुल स्पर्वका इ अर्थः स्फुर्ति
बिंबसाधने व्यामु शर ५ पंच पंचाशरद्रहितायामस्तोत्र
र्थगतिः तस्याः पंचभिर्भक्ताप्तफलं गुणो त्रो सूर्यबि
बं स्यात अतश्चंद्रबिंबसाधने चंद्रस्पष्टगते युगाचद्र
७४ चतुःसप्ततिभिर्भक्तात्पकलं तदंगुणं त्वा चंद्रबि

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

बिंबस्यात् अतो भूभाबिंबसाधने तदपि द्विगुणोऽर्कचंद्रस्यैव बिं
बं त्रिद्युनिघ्नं त्रिगुणितं कार्यं तन्निजेश ११ स्वकीयेन ।। का
दशभिर्भक्तात्प्राप्तेन फलेनान्वितं युक्तं कार्यं तद्बिंबस्तु ८
अष्टभिः रहिते अंगुलात्मकं भूभाभ्रमभाबिंबं स्यात् अ
स्योदाहरणम् सूर्यस्य स्पष्टागतिः ६१।। ११ इयं पंचपंचाश
तिभि ५५ रहिता जाताः ६।८ अस्याः पंचभक्तायां जाते
अंगुलाद्यं फलं ११।२४ इदं दशभिर्युक्तं जातं अंगुला
द्यं सूर्यबिंबं ११।२४ अथ चंद्रस्य स्पष्टागतिः ८२३।५० अस्या
स्त्वल्पसप्ततिभि ७४ भक्तायां फलं जातं अंगुलाद्यं चंद्रबि
बं ११।०८ अथ चंद्रस्यैव बिंबं ११।८ इदं त्रिगुणितं जा
तं ३३।२१ पृथक् ३३।२१ अस्या एकादश ११ भिर्भक्तायां फ
लेन ३।१ पृथक् कृत ३३।२१ अस्य एकादशभिर्भक्ता पु
क्तं जातं ३६।२२ इदं अष्टभिः ८ रहितं जातं अंगुलाद्यं भूभा
बिंबं २८।२२ अथ मुख्यप्रकारस्य चंद्रराहुबिंबसाध
नमाह गतिर्द्विघ्नी शाकांगुलमुखतनुः स्यात्खररुचेर्विधु
योर्भुक्तिर्वेदाद्रिभिरपहृता बिंबमुदितं नगाश्वोना चांद्री
गतिरपहृता लोचनकरैः २२ रदा आभूभाबिंबस्या दिनगतिन
गांशेनरहिता ४ अर्थः सूर्यबिंबसाधने सूर्यस्य स्पष्टाग
तिः द्विघ्नी द्विगुणिता कार्या तस्याः इशा ११ एकादशभि
र्भक्तायां अंगुलाद्यं फलं सूर्यबिंबं स्यात् अथ विधोर्भुक्तिः
चंद्रगतिर्वेदाद्रिभि ७४ स्वल्पः सप्ततिभिरपहृता भक्ता फ
अंगुलाद्यं चंद्रबिंबं स्यात् अथ चांद्रीगति चंद्रस्य इदं
चांद्री नगाश्वोना ७१ नो बीजशाधिक सप्तशतेन हीना
कार्या तस्याः लोचनकरैः २२ द्वाविंशतिभिर्भक्तायां अंगु
लाद्यं [illegible] ज्या ३२ द्वात्रिंशद्भिर्युक्तः कार्यः ततः दिनगविन
गांशेन ७ सूर्यस्थाः सप्तमांशेन रहितं तदंगुलाद्यं भूभाबि
बंस्यात् अस्योदाहरणम् खररुचः सूर्यस्य गतिः ६१।।।
द्विगुणिता १२२।२२ इशा ११ हृतं व्यं ११।०८ सूर्यबिंबं चंद्रस्य
स्पष्टागतिः ८२३।५० आभ्य स्वल्पसप्ततिभिः ७४ भक्तायां फले
जाते चंद्रबिंबं ११।८ अथ चंद्रगतिः ८२३।५० इयं बीजशाधि
क सप्तशतेन ७६१ हीना जाताः १७।५० अस्या द्वाविंशद्भि

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

२२।भिक्ताप्तंफलं जातं ४।५४ इदं द्वात्रिंशद्धि ३२ युक्तं जा
१२ तं ३६।५४ इदं सूर्यग्रासाद्वा ३६।११।५४ ततमा ७ शेनग्रस्तखण्डितादि
फलेन ८।४४ रहिता जाता ममार ८।१० इदमेव राहुविंबभ
यमानैक्यखंडकमुन्नतखंडकनाम सायनमाह छादको
छादयत्यर्कमिंदुर्विधुं भूमिभा छादकच्छाद्यमानैक्य
खंडं कुरु तच्छरोनं भवेच्छन्नमेतद्यदा ग्राह्यहीनाव
शिष्टं तु खच्छन्नकं ५ अर्थः सूर्यग्रहे इंदुश्चंद्रः अर्क
मर्कं छादयति चंद्रग्रहे भूभा विधुं चंद्रमसं छादयति
लोके तु राहुकृतं ग्रहणमिति तत्र ब्रह्मणो वरप्रदाना
त् उक्तं च सिद्धांतशिरोमणौ राहुः कुभामंडलगः श
शांकं शशांकगः छादयतीति बिंबं तमोमयः शंभुव
रप्रदानात्सर्वागमानामविरुद्धमेतत् इति भोगणाक
त्वं छादकच्छाद्यमानैक्यखंडं कुरु छादयतीति यः स छा
दकः छादयितुं योग्यः छाद्यः छाद्यछादकयोर्यो बिंब
योरैक्यं तस्य खंडं अर्द्धं कार्यमित्यर्थः चंद्रग्रहे छादको
भूभा छाद्यश्चंद्रः तयोर्बिंबयोर्योगार्द्धं तच्चंद्रग्रहे मानैक्यखं
डं स्यात् सूर्यग्रहे छादकश्चंद्रः छाद्यो रविः तयोर्बिंब
योर्योगार्द्धं तत्सूर्यग्रहे मानैक्यखंडं स्यात् तन्मानैक्यखं
डं पूर्वोक्तेनांगुलात्मकेन शरेण ऊनं रहितं कार्यं तदव
शिष्टं तत्र छन्नं ग्रस्तं ग्रासः स्यात् यदा मानैक्यखंडं छ
रोन भुज्यति तदा ग्रहणं नास्तीति यच्छन्नं ग्राह्यबिंबेन
हीनं सति तस्यावशिष्टं यत्तत्खच्छन्नकं स्यात् तन्मितख
ग्रासो भवतीत्यर्थः चंद्रग्रहे ग्राह्यं चंद्रबिंबं सूर्यग्रहे
ग्राह्यं सूर्यबिंबं इति अस्योदाहरणम् अत्र छादको भूभा
बिंबं २८।१० छाद्यश्चंद्रबिंबं ११।० अनयोर्योगः ३९।१० अ
स्यार्द्धं खं १९।३५ शरेण २।५० रहितं जातं १६।४५ ग्रासो जातः
ग्रासः १६।४५ ग्राह्येण ११।० रहितं जातं खच्छन्नं खग्रासः ५।
४५ अथ स्थित्यर्द्धघटिकामर्द्धघटिकासायनमाह छादको
मानैक्यखंडेषुभिरूनयुक्ताद्धतं दशघ्नच्छन्नाहतेः पदमतः स्व
रसांशहीनं स्थितेर्विमर्द्दस्य स्थितिरियं घटिकादिका स्यान्न
हतेत्याततु दलांतरखग्रहाभ्यां ६ अर्थः स्थित्यर्द्धसायनेमा

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

मानैक्यखंडं श्रुगुणसहितं कार्यं अतस्तद्दशांशं १० दशगुणं
कृत्वा छन्नाहते ग्रासेन गुणितं कार्यं तस्मात्पदं ग्राह्यं तत्पदं
स्वरसां६ शेन हीनं कृत्वा स्पष्टबिंबेन चंद्रबिंबेन भक्तं फलं यत्क
लादिफलं तन्मित्यत्र्वंगुलिकाः स्युः एवं तन्नुदलांतरं स्वग्रहा
ध्यांतिका स्थितिवन्मर्दसाध्यं एतत्फलं भवति तन्नोर्बिंबयो
खं दलैक्ये तयोरंतरं कार्यं चंद्रग्रहे चंद्रबिंबदलांतरं सूर्यग्रहे
सूर्यबिंबदलांतरमित्यर्थः स्वग्रहाः स्वग्रासानामित्यर्थः
अथ पदसाधने गतैष्यफलं वारद्वये वा अब्दसाध६० सवर्णि
तं अंकानामुपरि उक्तमतः विषमसमविषमसमतनरलक
णीयः विषमादेवाक् ऊर्ध्वगासमरेखाति ध्यगः इति अतः प
दसाधनप्रकारः उक्तं च लीलावत्यां त्यक्त्वांत्याद्विषमात्कृ
तिं द्विगुणयेन्मूलं समे तद्धृते त्यक्त्वा लब्धकृतिं तदाद्यवि
षमाल्लब्धं द्विनिघ्नं न्यसेत् पंक्त्यां पंक्तिहृते समेन्यविषमात्त्य
क्त्वाप्तवर्गं फलं पंक्त्यां तद्द्विगुणं न्यसेदिति मुहुः पंक्तेर्दलं स्या
त्पदं १ अर्थः अंत्याद्विषमात्कृतिं त्यक्त्वा लब्धं द्विगुणितं मूलं
स्थाप्यं तन्मूलं स्थानकः समात्तद्धृतात् लब्धं यत्कृतिमादिविष
मात् त्यक्त्वा यल्लब्धं तद्द्विगुणितं मूलं पंक्त्यां न्यसेत् अतो
निमसमात्पहृते सति तस्य वर्गो अन्यविषमात् पंक्त्यां तत्तद्वि
२ गुणितं मूलं पंक्त्यां न्यसेत् इति मुहुर्मुहुर्वारंवारं साधिता
पंक्तिः तस्या दलं खंडं पदं स्यात् उदाहरणम् अत्र मानै
क्यखंडं ३१।३६ इदं शरे ।।।५० सहितं जातं ३२।२६ इदं द
शभिर्गुणितं जातं ३२४।४० इदं ग्रासत्रकमात्रकेनेन ३६।४८
गुणितं जातं ३२७४।२४ इदं वारद्वयअब्दसाध६० सवर्णितं जा
तं ११७१५८४० अत्र अंत्याद्विषमात् ... यस्या त्रयाणां
कृतिः ९ त्यक्त्वा लब्धं ३ द्विगुणितं कृत्वा जाता पंक्तिः ६ शे
षं २७१५८४० अतः समान्पचायमतात पंक्तिः ६ मतेसति
लब्धं ६ शेषं ०६७५८४० अतो आदिविषमादेष्टायस्या
ल्लब्धस्य ६ कृतिः ३६ हृते स्ति शेषं ०६१५८४० यल्ल
ब्धं ६ इदं द्विगुणितं १२ एतत्पंक्त्यां युक्तं ६ जाता पंक्तिः ७२
अतो न्यस्मात् समपसापंक्तिः ७२ हृते सति लब्धं ८
शेषं ००७१२४० ततो न्यविषमादष्टम अपस्ताल्ल

व्यस्य ८ कृती: ६।४८ हृते शेषं ०।०।०।४ पं ४।४।७ लब्धं ५ त्रिगुणं २३।०।३ जा
२० तांऽह ३ दं ६ पं त्र्यां ७२ युते जाता पंक्तिः ७ ३६ हृते लब्धं ६ शेषं ०।०
०।०।२।६।१७ अतोन्यविक्षेपमानम् अन्यायस्ताङ्गलं व्यस्य ६ कृती
३६ हृता लब्धं ६।३ दं त्रिगुणं १२।०।ते पं त्र्यां ७३६ युते सति
जाता पंक्तिः ७३७२ शेषं ०।०।०।१२।४४ एतानि विक्षेपमाका
नि शेयानि अतः पंक्तेः दलं जातं पं ३२ ३६६ ३ दं षष्टिघ्नं नि
मं तं जातम् लब्धा २६ स्वषडंशेन १०।१४ हीनं जातं ५।
१२ एतेभ्यो गत्या विवन ११।७ भक्ता तत्फलं जातं घटिकादि
का स्थितिः ४।३६ अथ मर्दघटिकासाधने तत्र चन्द्रवि
११।७ भूमा विवरं २८।१० चन्द्रविवदलं ५।३३ भूमौ विवद
लम् १४।०५ अनयोरन्तरम् ८।३२ जातं ३ दं शेषं १।२।५०
संहितं जातं ११।२२ ३ दं द श ३०।१० जातं ११।३।४० एतेस्व
गासेन ५।४८ गोमूत्रिकया ३०।१।ता जाताः ३।४।६।१० ३ दवा
३ ड पंचाद्यष्टा ६० सवर्णितं जातं २३२ पं ६८०८ एतेभ्यो जा
तं पदं १५२४ [illegible] अस्मात्स्वषष्टी ६० मितं भक्तं जातं घट्या
दिमानं १५।२४ ३ दं स्वषडंशेन ४।१४ हीनं जातं २।११।१०
अस्माच्चन्द्रविवेन भक्तं प्राप्तं २१।०६ फलं जाता घटिकादि
मर्द स्थितिः १।५४ अथ स्पर्शमोक्षकालसाधनाय चन्द्र
योः स्थित्योः संस्कारमाह स्पष्टो-युग्माद्धृते त्र्यं गुणं त्रिराश
समैः पलैः साङ्घ्रिस्यास्थितिर्विराहृता सहिताऽर्के षड्भा
व ऊने क्रमगावितरयाऽधिके स्थितिः स्तः स्पर्शाद्वि
मेक्रमगते चतथैवमर्द ८ अर्थः व्यगोर्भ त्रिराशा
स्तेऽङ्घ्रि २३।०।कार्यात् तुल्यैः पलैः सापूर्वोक्ताङ्घ्रिस्यास्थि
तिर्विरहिता सहिता कार्या कस्मिन्सति अर्के ६ राशि ऊ
भाद्वनरूने सति तुलादिराशिभ्यः ऊने क्रमगो सतीत्य।
र्थः इतरथा अधिके कार्या सहिता रहिता चेति क्रम
गते स्पर्शस्थितिमोक्षस्थितिस्तः तथैव स्थितिविवर्द्ध
ह साध्या अर्के ६ राशि ऊ भाद्वनेक्रमगा वित्र्यचलर्द्ध शां
शैस्तुल्यपलस्तः ज्ञेया तद्यथा विराङ्घ्रिके स्य एकादश
राशयः षोडशांशमारभ्य मन्यराश्याद्यवयवप

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

र्यंते द्वादशराशिभ्यः ऊनो ज्ञेयः अतः अन्यराशि
एकमंशमारभ्य अन्त्यदृशांशपर्यंते सद्वादश
राशिभ्योधिको ज्ञेयः एवं विराहुर्कस्य पंचराशि
षोडशांशमारभ्य षड्राशिपर्यंते सषड्भादूनो
ज्ञेयः षड्राशिमारभ्य अन्त्यदृशांशपर्यंते सष
ड्भादधिको ज्ञेयः उदाहरणम् तत्र मगडमेन्दुर्जां
शाः ११४८२।४६ एते द्वाभ्यां भगणात्ता जाताः ३।३७।२६
एते विराहुर्कस्य द्वादशराशिभ्योधिकत्वात् सहि
तारहिता लब्धाः तस्माद्युग्माहतपलैः ३ स्थितिः
४।३६ सहिता जाता स्पर्शस्थितिः ४।३९ तैर्युग्माह
तपलैः ३ स्थितिः ४।३६ विरहिता जाता मोक्षस्थितिः
४।३३ एवं तैर्युग्माहतपलैः ३ मर्दस्थितिः १।५४ स
हिता स्पर्शमर्दस्थितिः १।५७ पुनः तैरेव युग्माह
तपलैः ३ मर्दस्थिति १।५४ विरहिता जाता मोक्षम
र्दस्थितिः १।५१ अथ मध्यग्रहणस्पर्शमोक्षस
मीलनानोकालसाधनमाह श्लो· तिथिविर
तिरतिर्यग्ग्रहस्य मध्यः स चरहितः सहितो निज
स्थितिभ्यां ग्रहणमुखविरामयोः क्रमात् कालाविति
पिहितापिहिते खमर्दकाभ्यां ८ अर्थः तिथ्यंशु
एतागतायाः विरतिः पर्वांतः सग्रहस्य ग्रहण
स्यमध्यः मध्यग्रहसाकालो भवति यः आगतो
ग्रासः तस्य ग्रसनं यत्तन्मध्यग्रहणं अतः सम
ध्यकालो निजस्थितीभ्यां रहितः सहितः का
र्यः स्पर्शस्थित्याः रहितः कार्यः मोक्षस्थित्या
सहितः कार्यः तौ ग्रहणमुखविरामौ स्तः ग्रह
णमुखं स्पर्शः विरामो मोक्षः तयोः कालौ क्रम
योः स्तः स्पर्शग्रासस्य प्रारंभः मोक्षो ग्रासस्याभा
वः इत्यनेनप्रकारेण खमर्दकाभ्यां पिहितापि

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

हितेस्तः संमीलनोनेस्तः उत्पर्थः उन्मीलनं सर्वविंबग्रा
२१ सःखग्रासेग्रे उन्मीलनं विंबोन्मुक्तिः आरंभकालइत्यर्थः
उदाहरणम् तत्रगततिथिविरतिः मध्यमहूर्त्तं जातं ४०।
४८ इदंस्पर्शस्थित्या ४।३९ रहितोजातः स्पर्शकालः ३६।०९
तदेवमध्यग्रहः ४०।४८ मोक्षस्थित्या ४।३३ युक्तोजातोमो
क्षकालः ४५।२१ अतःतिथिविरतिः ४०।४८ मर्दमर्हेन १।१५
सहितोजातः उन्मीलनकालः ४२।०३ अथेष्टग्रासानयनम्
श्लो० पिहितहतेष्टस्थितिविहृतंतत्सचरणाम्बुग्रस्तन्म
भीष्टं ९ अर्थः यदीष्टघटिकात्मकं तस्थिहि तेनग्रासेन
हतंगुणितंकार्यं स्वस्थितेर्यथान्यूनं यघेष्टकल्पं तत्स्वस्व
स्थित्याविहृतोकार्यः स्पर्शकालीनमिष्टं चेत्तदास्पर्श
स्थित्याभाज्यं मोक्षकालीनमिष्टं चेत्तदमोक्षस्थित्या
भाज्यमिति तत्फलंसचरणाम्बुवः सपादरूपेण १।१५ यु
क्तेसतितदभीष्टग्रस्तंनेष्टग्रासोभवति स्पर्शादग्रेय
दिष्टंतस्पर्शेष्टं मोक्षात्प्रागिष्टंतन्मोक्षेष्टमितिज्ञेयं उ
दाहरणं स्पर्शानंतरं कल्पितमिष्टघटिका २ इयंग्रासे
नगुणिता १६।४८ जातं ३३।३६ इदं स्पर्शस्थित्या ४।३९ भक्तो
स्फलंजातं ७।१३ इदंसचरणाम्बुवा १।१५ युक्तंजातं अंगु
लाद्यमभीष्टग्रासं ८।२८ अथेष्टघटिका २ इदंग्रासेन १६।
४८ गुणितंजातं ३३।३६ अस्मान्मोक्षस्थित्या ४।३३ भ
क्तात्फलंजातं ७।२२ इदंसचरणैकेन १।१५ युक्तंजा
तंमोक्षेष्टमंगुलादिः ८।३८ अथायनवलसाधन
माह त्रिभयुतोनरविः स्वविधुग्रहे यनलवाज्यार
तघ्नरवहृत्तैर्नगशरेंदुमितैर्वलनंभवेत्स्वरविदि
क्तत्पमध्यनताच्चयत् १० अर्थः स्वविधुग्रहेसूर्य
चंद्रग्रहणेपर्वांतःसूर्यः त्रिभयुतोनः कार्यः सू
र्यग्रहणेपर्वांतसूर्यः त्रिभयुतः त्रिभिःराशिभिर्युक्तः
कार्यः चंद्रग्रहणेपर्वांतसूर्यः त्रिभोनः कार्यः तद
यनलवाज्याः अयनांशैर्युक्तः कार्यः तस्यभुजः का
र्यः तद्भुजान्नग ७ शर ५ इंदु १ मितैर्दलैः खविज्ञेकेश्वरसा
यनोक्तक्रमसाधनेसति तदयनवलनंस्यात् तद्बल
नस्यत्रिभयुतोनसाधनसूर्यगोलेसकाशाद्दलेन

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

दिशाज्ञेया उदाहरणम् अत्र पर्वांतः सूर्यः ८।११।२०।६ अ
यं चंद्रग्रहणस्य विद्यमानत्वात् त्रिभोनो जातः ५।०।११।२०।६
अयनांशैः १८।१८।०० युक्तो जातः ५।१८।३९।०।६ अस्य भु
जो जातः ०।११।२९।५४ अत्र भुजस्य राशिस्थाने शून्य
मायातं अतो नग ७ शैरंपदुस्थितं प्राप्तं खं ००।शेषं ११
।२९।५४ इदं भोग्यखंडेन ७ गुणितं जातं ८०।२९।१८ अ
स्मात् त्रिंशद्भिः ३० भक्तात् फलं जातं २।४० अनेन युक्तो
गतखंडः ०० जातं त्रिभोनसायनसूर्यस्य उत्तरगोलेष्व
ज्वलनमुत्तरं २।४० अथ मध्यकालीन तत्सायनार्थं च
द्रशरमारभ्य चंद्रगतदिनकालपर्यंतं सायनक्रमो
दिल रख्यते एवं पर्वांतविराहुकेंद्राङ्गोरित्यादिना पर्वांत
कालीनचंद्रादृक्कर्मदृशरः साध्यः अतो वक्ष्यमाण
उदयास्ताधिकारोक्तप्रकृत्रिभेण वर्जितात्तत्संयुतात्
चेपश्चिमे इत्यादिना पर्वांतकालीनचंद्रादृक्कर्मवलना
ख्यांशाः साध्याः अतोपमानयोः संस्कृतिरित्यादिनांत
तांशाः साध्याः एकदिशि यन भिन्नदिशि विवरम् वि
वरे कृते यो धिकस्तद्दिक स काशान्तांशदिक् ज्ञेया
अतोनतांशेभ्यो वक्ष्यमाणा [illegible] शैलाष्टमितिः दिनार्द्धकर्म
कलाः संसाध्या ताभिः पर्वांतकालिकचंद्रः संस्कार्यः का
र्यः अतः पर्वांतकालीनात् स्पष्टभस्[illegible] इष्टलग्नं साध्यं
अतो वक्ष्यमाणग्रहच्छायाधिकारोक्तप्राग्दृष्टिकर्मरव
चरस्त इत्यादिना चंद्रस्य दृश्यादृश्यज्ञाने चंद्रस्य दिकू
लग्नं साध्यः अतः दृक्कर्मसंस्कृतचंद्रादुक्तवदर्कसाध्यं
अतो वक्ष्यमाण उदयास्ताधिकारो जिनांशाद्यभा इत्या
दिना फलेन चरैस्पष्टं कार्यं अतस्त लघ्व[illegible] चरेण अथ
चरफलयुतो नार इत्यादिना उक्तवच्चंद्रदिनार्द्धं साध्यं अ
तो दिनगतकालदिनार्द्धयोरंतराद्यातः शेषः प्राक्प
रश्चान्नतमित्यादिनोक्तवन्नतं साध्यं उदाहरणम् प
र्वांतचंद्रः २।०।११।२०।१ अयं पर्वांतराहुना ७।१८।२२।३।१८
रहितो जातो विराहुचंद्रः ६।०।१४।८।४३ अस्य भुजांशाः
जाताः ११।४८।४३ भुजांशेभ्यो उक्तवत् चंद्रशरोद दि
ण: २।५० अतो राशित्रयरहितात् पर्वांतचंद्रात् २।५०।११।२।

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

१स्युः खंडजानीत्यादिना जाता क्रान्तिर्दक्षिणा ०।६।२५।५९।
इयं अक्षांशैः २५।२६।४२ अभिन्नदिक्कात्वादृक्का जाता
२२ नतांशाः दक्षिणाः ३०।२।१ यन्नत्वाद्धृक्षः जातः हृक्कु
र्म संस्कृत चन्द्रः २।०।१६।५९ अतः प्रातःकालीन सू
र्योदयात् व्यतीतस्तु र्यदिनमाने २६।२२ अनेन पर्वांत
घटिकाः ४।४८ रहिताः जाताः सूर्यास्ताद्गत घटिका
१४।३६ इदमेव इष्टकाल संज्ञकः स्यात् अतो लग्न
सायने पर्वांतकालीन सूर्यः ८।११।२।६ सत्रोस्त षड्
भं जातः २।०।११।२।६ अयं सायनो जातः २।११।३०। अ
अस्मात् तत्कालिकोर्कः सायनो इत्यादिना उक्तवत्
भोग्यांशैर्भोग्यो जातो भोग्यकालः ११६ अतो भोग्यः शो
ध्यो भोष्टनाडीपलेभ्यः इत्यादिना जातं पर्वांतलग्न
४।१।८।१४।१४ अतः प्राग्दृष्टिक अर्थ खचरस्तनुतोल्प
क इत्यादिना इष्टकाले चन्द्र दृश्यः अतो दृक्कुर्म संस्कृ
त सायन चन्द्रादुक्तवत् भोग्यकालः ११५ लग्नस्य भुक्त
कालः ३ कर्कसिंहयोरुदयः ३४२।३४५। खचर भोग्य
कालः लग्नस्य भुक्त इत्यादिना भोग्य भुक्त विवरोद
यानां योगो जाता ८५ एते गोलनवपलानां जाताः
८६६ एतेभ्यः षष्टि ६० भक्ता लब्धं कलादि फलं तत् जाताः
चंद्रायात चंद्रस्य दिनगत कालः ४।२६ अतः चंद्र
दिनार्द्ध सायने दृक्कुर्म संस्कृत सायन चंद्राद् उक्तवत्क्र
न्तिम के चर शरयोर्भिन्नदिक्कात् त ०।४० अने
न चर घटिकाः ११४ संस्कृता जाता स्पष्ट चरघटिकाः
उत्तराः ११५३ आभिः पंचदश १५ घटिका युक्ता जा
ता चंद्रस्य दिनार्द्ध १६।५३ अत्र कर्मत्राज्या तत्वं त्यां
तरत्वात् सूर्यस्य चन्द्राज्यं तदेव चन्द्रस्य दिनार्द्धमि
ति विद्यात् अतः चन्द्रस्य दिनार्द्ध अमिदं चन्द्रस्य दिन
गतकालेन १४।२६ रहितं जातं रात्रेः पूर्व नतत्वात्पूर्व
नतेर २।२७ अयं चन्द्रग्रहणे पर्वांतकालीन नत साय
नेषु एवमत्र कारोज्ञेयः अथवा सूर्यास्तात् पर्वांत

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

ओम् श्रीगणेशाय नमः

कालमूर्ध्वस्य रात्रिदलतः परं तरं तन्नतं भवति ॥ कथं यकर्ध्वस्य
रात्रिदलं तदेव चेद्ग्रस्य दिनार्द्धं ॥ नतं तद्दिनार्द्धं ज्ञेयं ॥ उक्तं च सिद्धां
तशिरोमणौ । अहर्दलाद्द्वित्रिदशावसाने यावत्कपाले कथयं
ति पूर्वं ततो दिनार्द्धात्तमपूर्वमिदं भोनोर्भवेतां ग्रहणे न्यथा
ते ॥ अथ चेद्ग्रहस्य मध्यो ग्रस्तो दिते ग्रस्तास्ते वलनसाधनार्थं नत
साधनमाह ॥ श्लो॰ । स्पर्शादिकं यदि दिवोदिवसस्य शेषे या
ते थवाह्नि दलतद्विवरं रवेस्तु रात्रेस्तु हूनितनिशाशकलं क्र
मात्स्यात् प्राक्पश्चिमे नतमिदं वलनस्य सिद्ध्यै ॥ १ ॥ अर्थः दिव
सस्य शेषे याते विधोर्भवेद्ग्रहस्य स्पर्शादिकं यदि स्यात् । अथ वा दि
वसस्य याते गते सति स्पर्शादिकं भवति ॥ आदिशब्दात् सम
ध्यग्रहणमोक्षोपि दिवसे शेषे ग्रस्तमोक्षः ३ इति दिवसस्य याते ।
सूर्योदये ग्रस्तास्तमेति । यत् घटीभिर्दिवसस्य शेषे गते वा स्पर्शा
दिकं भवति । तदा ताभिर्घटीभिर्हीनं दलं तद्विवरं सूर्यस्य दिनार्द्धस्या
न्तरं कार्यं । क्रमेण प्राक्पश्चिमनतं स्यात् दिनगते प्राक्नतं दि
नगते पश्चिमनतमित्यर्थः । रवेस्तु रात्रिशेषे गते वा स्पर्शादि
कं रात्रेः शेषे ग्रस्तोदितो भवति । रात्रिगते ग्रस्तास्तमितो भवति
रात्रेः शेषगते वा यावत्यो घटिकास्ताभिर्हीना स्पर्शाद्यो भव
ति तावत्यो घटिकाभिर्निशाशकलं रवेरर्द्धं ऊनितं यच्छेषं तत्
क्रमेण नतं स्यात् । वलनस्य सिद्ध्यै वलनस्य साधनार्थमित्यर्थः
॥ तत्र हुल्लनायामापततिरिक्ते स्पर्शादिकं भवति । तदायातः शेषः प्राक्
स्त्रोन्नतं हन्यमानेन नतसाध्यमित्यर्थः । अथ द्वितीयवलनसा
धनं तदर्थं साधनमाह ॥ श्लो॰ । विषयवलव्य ग्रहादितउक्तव
द्वलनमदृपहृतं पल्लभाहृतं उदग्याम्यं पूर्वापरे क्रमाद्ग्रस
हृतोभयसंस्कृतिरं ग्रयः ॥ २ ॥ अर्थः मध्यनतात् त्रिभयुतव्य
ग्र हादितः ॥ वं चं ॥ पमेतस्मात् राश्यादिफलात् पूर्वोक्तं आयनवल
नवत् भुजांशैः संख्याचरार्द्धयोग इत्यादिना नग ॥ शरेंदु ।
मिते वलने भवेत्स्वरवेऽके वलनफलं साध्यं । तत्र वाग्वि
शेषः अतः आयनसंस्कारो नास्ति ॥ अतस्तद्वलनफलं
वलमाहृते कार्यं । तस्माद्दलहृतेवं चमत्कारं फलं तदा
वलने भवति कस्मिन्निति क्रमात्पूर्वापरे नते सति पूर्व
नते चेद्वलनं उत्तरं पश्चिमनते दक्षिणमित्यर्थः ॥ अ
थाद्ये वर्णां साधने तयोर्वलनयोर्भिन्नाभिन्नदिक्त्वे संस्कारः
कार्यः ॥ एकदिशि योगः भिन्नदिश्यंतरमित्यर्थः ॥ विवरयो

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

वशात

धिकस्तद्दिक्कस्य काशांतवलनस्य दिग्ज्ञेया अतस्तत्स्पष्टवल
नाद्गसद्धभक्तात्प्रमेयगुणात्प्राप्तफलं तद्वलनं चापः मध्याचापः
स्फुः उदाहरणं तत्र मध्यवलनं तत्पूर्वं २।२८ अस्माद्विघ्नपभ
२३ क्तात्फलं राशयः जातम् [illegible] शानयनेशेषं २।२८ त्रिंश
द्वि ३० गुणितं जातं ८०।०।३।३० [illegible] पंचभक्ताः ०।१७।२४।२०
पंचभक्तात्फलं जाता अंशाः १४ कलानयने शेषं ३।३०
३ दंबष्टि ६० गुणितं जातं २१० अस्मात्पंचभक्तात्फलं
जाता जाताः कलाः ४२ विकलानयने शेषं ० अस्माल्ल
ष्टि ६० गुणितं पंचभक्तात् जाताः कलाः ० [illegible] ते जा वि
तो राश्यादिफलम् ०।१४।४२।० अस्मात्पूर्वोक्तवलनसाधन
४।३।३६ वज्ञातवलनफलं ३।२५।४८ ३ दंवल[illegible] ४५ गुणिते जा
तं ८१।४३ अस्मात् चेपभिभक्तात्फलं जातं पूर्वं न तस्य वि
द्यमानत्वान्निरुपणवलनमुत्तर ३।५६।९ [illegible] नयनव
लनमपि उत्तर २।४० [illegible] दिक्का [illegible] सति जाते स
स्फुटवलनमुत्तर ६।३६ अस्मान्नव [illegible] भक्तात्फलं जा
तावलनो चापः मध्याचापः उत्तरः ११६ [illegible] खंड [illegible]
योः [illegible] साधनस्याह मानैक्यार्द्ध [illegible] ६० त्रिपि
द्दितान् [illegible] तदा शाचापः खंड [illegible] लोकपृष्ठे [illegible] ।११५
निगदिताम् [illegible] तदा शाचापः सव्यासव्यमपाग्दे [illegible]
[illegible] शांत्रेन [illegible] राशा [illegible] मध्यम [illegible]
[illegible] ग्रास [illegible] खंड [illegible] त्रिपि [illegible] ता
[illegible] गुणित ग्रासात् मानैक्यार्द्धेन हृता [illegible] च [illegible]
[illegible] उक्त [illegible] ग्राह्य तद्वलनं [illegible]
[illegible] चापः स्फुः [illegible] पूर्व [illegible] खंड [illegible] चे [illegible]
दल [illegible] १।३० युक्ते सति [illegible] खंड [illegible] चापा [illegible]
दिना उक्ता [illegible] दिक् [illegible] तत्र देश [illegible] तद
ते पूर्वादि दिग्वि दिग् [illegible] कया: [illegible] मध्या [illegible]
[illegible] चापः [illegible] कया: [illegible] ग्रह [illegible] पूर्वो [illegible] त शरस्य
यादिक [illegible] ति तदा [illegible] स्पष्ट [illegible] शा [illegible] शरो दे
यः [illegible] ग्रह [illegible] स्पष्ट शर दिग्व शा [illegible] शरो देय
मिति उदाहरणम् तत्र ग्रासः ३।४६ अस्य [illegible] ६० मि[illegible]
[illegible] ता जाताः ९६०।३[illegible] मानैक्यखंडेन २।१९।
३८ सवर्णितेन ११८ [illegible] कलादिफलं जातं ५।११२०

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

मुक्तं तन्मूलमेव छन्नांशं च्चयो जातः ८।१९ अथ पूर्ववत्साधितं खच्छन्ने
४।४८।१३ देसदलैक्येन १।३० युक्ते जातः खग्रासे च्चयः ७।११ अथम
ध्यग्रहणदिग्ज्ञानं खग्रासदिग्ज्ञानं पूर्वोक्तमन्योकाद्वेनाह सव्या
सव्यमिति वलनमांशां च्चयो अथ प्राक् दक्षिणं चेत्तदा शरदिक्
सकाशात्सव्यं देयं वलनांचयः उत्तरं चेत्तदा शरदिशः अपस
व्यं अपसव्यं देयाः उत्तरे शरे सति दक्षिणवलनांचयः सव्यं पूर्वाभि
मुखं देयं उत्तरवलनांचयः अपसव्यं पश्चिमाभिमुखं देयाः द
क्षिणे शरे सति दक्षिणवलनांचयः सव्यं पश्चिमाभिमुखं देयाः
उत्तरवलनांचयः अपसव्यं पूर्वाभिमुखं देयाः एवं दत्ते सति तन्म
ध्यग्रहणदिक्सकाशात् अन्यदिशि मध्यग्रहणस्य दिशः अभि
मुखं खग्रासः स्यात् अथ वा शेषकं वा पतितं ग्रहणप्रकारं शे
यं ज्ञेयं अथ स्पर्शमोक्षसंमीलनोन्मीलनदिग्ज्ञानमाह श्लो
मध्याच्छन्नांशचिह्नैः प्राक्पश्चा
द्दिदोर्व्यस्तं तु सगोः स्पर्शमोक्षौ
खग्रस्तात्खच्छन्नपादैः शरे प्राक् द
त्ताङ्कैर्दोर्मीलनोन्मीलने स्तः ।। १४ अ
र्थः मध्यग्रहणादिशः प्राक् पश्चाद्द
त्तैश्छन्नांशचिह्नैर्भिरिंदोः स्पर्शमोक्षौ
स्तः मध्यग्रहणप्राक्पूर्ववद्दत्ते स्प
र्शः पश्चाद्दत्ते मोक्ष इत्यर्थः अथ व्यगोः सूर्यस्य व्यस्तं विपरी
तं प्राग्दत्ते छन्नादिषु मोक्षः पश्चाद्दत्तेषु स्पर्शमिति खग्रास्ता
दिति यद्दिशि खग्रासः तद्दिक्सकाशात्परे प्राग्दत्तैरिंदोर्मीलनो
न्मीलने स्तः खग्रास्तात्प्राक्पश्चाद्दत्तैः संमीलनं पूर्वदत्तैरुन्मीलनं
अस्माद्विविपरीतं पूर्वदलेः संमीलने पश्चाद्दत्तैरुन्मीलनं
अत्रञ्चार्थैणोक्तं सूर्यग्रहणे खग्रासः कदाचिद्भविष्यतीति स
र्थः तथापि परिलेखः इति श्रीदिवाकरात्मजविश्वनाथदै
वज्ञविरचिते सिद्धान्तरहस्ये चंद्रग्रहणाधिकारः पंचमः अ
थ सूर्यग्रहणाधिकारो व्याख्यायते अथ सूर्यग्रहणप्रका
रान्निरूप्यते संवत् १६६७ शाके १५३२ मार्गशिरकृष्ण ३ बुधे
घटी १२।३६ मूलाच घटी ५।१।५२ गेज्जघटी २३।४५ अस्मिन्दिने सू
र्यपर्वविलोकनार्थं शाकः १५३२ अब्दपिंडः ९० चक्रमसे
काधिमासः २ अवमदिनानि ५ अहर्गणः १००५ अस्मादुक्त
वत्साधितो मध्यमोऽर्कः ८।५।३९।२५ चंद्रः ८।११०।३३ चंद्रोच्चं ८।०।२।
२१ राहुः २।११।४।५९ एते पंचांगतिथिघटीभिः १२।३६ चालिता जा
ताः सूर्यः ८।५।३९।२५ चंद्रः ८।३।५६।५४ चंद्रोच्चं ८।०।२ ८।४५।

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

हुः२।११।४१ अथस्पष्टीकरणम् तत्रखेर्मदकेंद्रम् ६।२।५।२० अ
२४ स्मान्मंदफलं ऋणं १।५० अनेनसंस्कृतो जातो रविः ८।५।२४।
२० अयनांशाः १।५८ सायनो रविः ८।२३।३२।०० अस्मादुक्तवद्
जर्दीस्वाचराद्धे योगात् ०।४६।१९ इत्यादिना जातं चरायनं ११।६
अनेन संस्कृतो जातो रविः स्पष्टः ८।५।२५।५५ रविगतिफलं धनं
१।१४ अनेन फलत्रयसंस्कृतश्चन्द्रः [illegible] ८।४।१०।५३ युक्तो
जातः स्पष्टचन्द्रः ८।५।२०।४१ चंद्रगतिफलं ऋणं ०।६४।५ सूर्यचंद्राभ्या
मुक्तवत्तिथ्यः ते श्रवचद्या दिः ०।२८ आभिः पंचांगस्थघटिकाः १।२।६
युक्तो जातः पर्वांतकालः १।३।४ अतोत्र श्यघटीभिः चालिता जाता
पर्वांतकालीन सूर्यः ८।५।२६।२५।६।५५ चंद्रः ८।५।२६।२०।२६।९०
राहुः २।१।४।११।८।३।११ विराहुर्कः ५।२३।४५।०६ अथ तिथिलंब
ने सायने श्लोकद्वयेनाह लग्नदर्शांते त्रिभोनं त्र्यकस्फुटकान्त्यंशैः
संस्कृता द्यो नतांशास्त्वद्धिद्वेशो वर्गितश्चेद्विकाद्भ्यो यो हून: खं
दिकृतस्तद्भृतः स्यात् एषा कौ हार: स्यात्त्रिभोनोदयार्कविश्लेष
भांशाशाशश हीनत्र्यशास्त्रः हाराप्ता: स्याद्बलंबननाडिका स्तत्रि
थ्यां स्वर्णं विज्ञिभेर्काधिकोने १६ अर्थः तिथिलंबनसायने दर्शांते
पर्वांतकाले पर्वांतसूर्यो हग्नं सायनं तद्भिलग्नं त्रिभोनं राशित्रि
हितं कार्यं तत्रत्यक्रान्त्यंशैः सायनलग्नादेकत्रस्यात्स्युरवज्ञानी त्या
दिना क्रांत्यंशाः साध्याः ते क्रांत्यंशाः अदांशे संस्कार्या कृत्वा नतां
शाः कार्याः तन्नतांशानां त्रिघ्नांशो २२ ग्राह्यः तत्रिघ्नांशस्यगोमूत्र
कयावर्गाः कार्याः यदांशाभ्यामधिकमागच्छेत् तदाऽन्ययः त्रिघ्नः
कार्याः एकत्रस्योह्नलः द्वाभ्यामूनः कार्याः तद्धूनफलस्यखंदेनद
त्तेन पष्टक्षेत्रं युक्तः कार्याः तद्युक्तफलं साकौ १२ द्वादशभिर्युक्ते
सतिहारः स्यात् वर्गाश्च द्वाभ्यामूनः आगच्छेत् तर्हि सा एव [illegible] वर्गाः सा
कौहारः कार्याः अतत्त्रिभोनलग्नतार्कयोरंतरं कार्यं यथा राशि
त्र्या स्वंभवति तथा कार्यं तयोर्मध्ये यः शोध्यते सऊनो शेषः अ
न्योधिक इत्यर्थः इदं यन्नतं शानार्थमुक्तं अतो ऽतस्य शाः ३० दश
भांशा ग्राह्याः तेन दशांशेन शक्राः ऊनत्र्याः कार्याः तस्मात् हारेण भ
क्तात्तकलात्मकं फलं तिथिलंबनं स्यात् तद्बलंबनं यन्नं ज्ञेयं क
स्मिन्सति विज्ञिभे कोधिकोने सति लग्नाधिकेधनं अर्कोधिके
ऋणमित्यर्थः अतो लंबनेन पर्वांत संस्कृते सति तद्बलंबनं संस्कृ
तास्पष्टकालतः स्यात् तदेवमध्यग्रहणकालः उदाहरणम् तत्र पर्वां
तसूर्यः ८।५।२६।२५ अयंसायनो १।५।०८ जातः ८।२३।३४।२५ अ
स्मात्क्रमण्यकालः ०।३ भोग्यः शोध्योऽभोग्यनाडीपलैर्मयः इत्यादि
नाउष्टकाला १।३।४ दुक्तवज्जातं लग्नं ११।०२।४६।१६ अयं राशित्र
यरहितं जातलग्नं ८।२।४६।१६ अस्मात्क्रान्त्यंशा जाता दक्षिणः २३।
३।८।१०।१ तेऽदांशेः २५।२६।४२।१ एकदिक्त्वात् युक्ता जाता नतांशाः दक्षि
ण ४९।४।५२।१ तत्त्रिघ्नांशाः २२ जाताः २।१३।५। अस्यवर्गा जाताः ४।
५८ अयं द्वाभ्यामधिकत्वात्रिघ्नः ४।५८ अयं द्वाभ्यामूनो जातः

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA